

* Het beste van twee werelden gemengd tot een uniek gerecht: de klassieke opzet van de Parkenbuurt en het bosbeeld van Berg en Bos.

Sprengenbos

> De ruimtelijke opbouw van Sprengenbos: tussen de twee lanen van Paleis Het Loo liggen buurtjes met een eigen opzet aaneengeregen door dorpse linten.

Het woord Sprengenbos is een samentrekking van twee landschappelijke elementen die in de directe nabijheid van het oude enkengebied voorkwamen: de (badhuis)sprengen en het bos dat hier in de tweede helft van de negentiende eeuw op de heide geplant werd door verschillende grootgrondbezitters.

> Geleidelijke groei van klassiek naar modern

Foto P. van Leeuwen

> Twee uitersten in een gebied in de jaren zeventig. Hoogstedelijke nieuwe flats langs de Waltersingel (boven) en lintjes waar de tijd lijkt stil te staan (onder).

De buurt Sprengenbos ligt grotendeels op oud heidegebied dat in de negentiende eeuw grotendeels was beplant met bos. In het begin van de twintigste eeuw werden de eerste villa's gebouwd langs het lanenstelsel van Paleis Het Loo (Jachtlaan en Koning Lodewijklaan). Het bosachtige gebied ten noorden van de Bosweg werd woongebied.

Het ambitieuze uitbreidingsplan van 1923 voorzag naast de ontwikkeling van Berg en Bos ook in de ontwikkeling van het zuidwestelijke deel van de buurt Sprengenbos. Bij het ontwerp van de buurt werd net als in Berg en Bos gestreefd naar samenhang tussen bebouwing, pleinen, straten en parken, en werden de oost-west lopende veldwegen omgevormd tot monumentale wegen. Daarvoor werden veldwegen rechtgetrokken en verbreed, en ruime kruisingen ontworpen met grasstroken en bomenrijen in een symmetrische opzet. De buurt is ontworpen om een geleidelijke overgang te vormen van het stadscentrum naar het groene buitengebied. Deze overgangspositie is te zien in de opzet (bredere profielen richting het buitengebied), de verkaveling (grotere kavels richting het buitengebied) en de architectuur (vrijere invulling richting het buitengebied).

Uiteindelijk werden er verschillende buurten gerealiseerd voor nauwkeurig omschreven doelgroepen. De Edelstenenbuurt, Schrijversbuurt en Driehoek zijn gebouwd voor welgestelde middenstanders en de Planetenbuurt is gebouwd voor geschoolde arbeiders. De middenstandsbuurt kregen een open bebouwingspatroon van (half)vrijstaande huizen op grote kavels. In de arbeidersbuurten gebeurde hetzelfde in een kleinere vorm. De begraafplaats Soerenseweg uit 1897, die eerst nog buiten het dorp lag, werd in de wijk opgenomen.

Sprengenbos is grotendeels voor de Tweede Wereldoorlog ontwikkeld. Vanaf de jaren vijftig zijn er langs de John F. Kennedylaan, Sprengenweg en Koning Lodewijklaan op grote schaal woningen en kantoren gebouwd en kleinschalige woningbouwcomplexen toegevoegd om de laatste niet-bebouwde ruimtes op te vullen. In die periode werd niet langer voortgeborduurd op het type 'huis op kavel' maar kwamen er grotere portiekflats, vooral langs de Koning Lodewijklaan.

Het in het oog springende Walterboscomplex van de Belastingdienst is een verhaal apart. Het complex werd gebouwd in de jaren zestig-zeventig voor het ministerie van Financiën en moest onder andere de Belastingdienst en het Kadaster huisvesten, die naar Apeldoorn kwamen vanwege het rijksbeleid om de rijksdiensten over Nederland te verspreiden. Apeldoorn zou ontwikkeld worden tot 'de tweede schrijftafel van het land'. In het begin van deze eeuw werd het complex uitgebreid en gerenoveerd, waarbij een deel van het terrein als openbaar toegankelijk park werd ingericht.

> Klein en fragiel naast groot en stoer

Beeldbepalende ingrediënten:

- ★ Mozaïek van buurtjes
- ★ Variatie langs de hoofdwegen, samenhang daartussen
- ★ Zorgvuldig ontworpen lanen en wegen
- ★ Een huis zoals een kind het tekent

Mozaïek van buurtjes

Door de geleidelijke ontwikkeling is Sprengenbos het best te omschrijven als een mozaïek van kleinere en grotere deelbuurtjes met oude bebouwingslinten en modernere hoogbouw. In het uiterste noorden, in de punt tussen de Jachtlaan en Koning Lodewijklaan, werd een modern appartementencomplex in het groen neergezet. De woningen rondom de Boszichtlaan, Middellaan en Bosweg lijken veel op die van de Indische Buurt. Ze hebben eenzelfde opzet van vrijstaande huizen en soms grindbermen langs de wegen. Tussen de Bosweg en Soerenseweg ligt een gebied met aan de buitenranden wegen met linten van losse huisjes in rijen naast elkaar. De ruimte tussen de linten werd ingevuld met buurtjes, die vaak in één keer zijn ontworpen. Ten zuiden van de Soerenseweg liggen deelbuurtjes die een sterke architectonische en ruimtelijke samenhang hebben, of ze nu stammen uit de jaren dertig, zestig of negentig van de vorige eeuw. Omdat de deelbuurtjes voldoende groot zijn, zijn ze te beleven als afzonderlijke wereldjes.

Streng soberheid in de opzet

Het grootste deel van Sprengenbos ligt tussen het Walterboscomplex en de begraafplaats Soerenseweg. Hier is de opzet uit 1923 het meest consequent en duidelijkst uitgevoerd. Alles staat in het teken van een monumentaal straatbeeld. Om dat te bereiken, kregen wegen vaak een symmetrische opzet met groenbermen en bomenrijen, en grote huizen op vaste afstand van de weg.

Variatie langs de hoofdwegen, samenhang daartussen

Terwijl het profiel van de hoofdwegen samenhangend is vormgegeven, is de bebouwing erlangs door de geleidelijke ontwikkeling heel divers. Alleen een stukje van de Jachtlaan met jarendertigwoningen ziet er tamelijk eenduidig uit. Later zijn oude bospercelen bebouwd met appartementengebouwen, waarmee een nieuw woningtype werd toegevoegd.

De buurtjes tussen de hoofdwegen in zijn meer in samenhang en als één geheel ontworpen. Vaak staan hier dezelfde woningen: sobere en stoere jarendertigwoningen die zich kenmerken door een vrij vierkante opzet, een donkere baksteenkleur, een grote overstekende kap, lichte kozijnen en soms een eenvoudige erker of een kleine dakkapel. Daarnaast zijn er ook straten met oudere woningen, die meer doen denken aan de villa's in de

> Langs de oudere wegen is de bebouwing vaak veel gevarieerder dan in de buurtjes ertussen.

> Verschillen tussen de woningen blijven subtiel omdat ze ondanks uiteenlopende leeftijden vaak dezelfde materialen en kleuren hebben.

> Kloeke woningen vragen om een stevig tegenwicht. De kaarsrechte opzet, breedte en boomstructuur van de weg geeft dat hier.

> Het bijzondere wegprofiel verwijst naar het bos dat dichtbij is. Stoer, simpel en stevig.

Indische Buurt of De Parken, en die rijker versierd en meestal wat slanker van vorm zijn dan de jarendertigwoningen. Andere straten worden qua beeld bepaald door woningen van een jonger tijdstip. Deze woningen zijn net als overal in Sprengbos relatief eenvoudig van opzet (rijtjes met een kap) en bestaan ook uit standaardmaterialen (baksteen met pannendak).

De middenstandsbuurtten kregen een open bebouwingspatroon van (half) vrijstaande huizen op grote kavels. In de arbeidersbuurtten gebeurde hetzelfde in een kleinere vorm.

Lanen en wegen

Het geraamte van de buurt bestaat uit zorgvuldig ontworpen straten, die elk een andere verschijningsvorm hebben door de aangebrachte verschillen in de inrichting van de openbare ruimte. De straten in het gebied tussen het Walterboscomplex en de begraafplaats zijn het meest uitgesproken ontworpen. De strenge opzet en sobere inrichting in grijstinten asfalt, trottoirbanden en tegels sluit aan bij de eveneens sobere architectuur van de huizen. Bij de herinrichting van de straten in 2013 is die eenheid verder versterkt en zijn gaten die in de bomenrijen waren gevallen hersteld.

Die samenbindende kracht van een eenduidig ingerichte openbare ruimte, op basis van een paar eenvoudige principes, biedt kansen om ook andere delen van Sprengbos meer bij elkaar te brengen. Het sobere chique ten noorden van het Walterboscomplex kan daarbij worden doorgezet.

Tip!

- ★ Houd de opzet van de profielen simpel en zet die consequent door.
- ★ Behoud grindbermen en doorsnijdt ze zo min mogelijk met verharde opritten.
- ★ Gebruik één boomsoort per straat en houd de verschillen tussen de straten in stand.

Een huis zoals een kind het tekent

De woningen in Sprengenbos lijken op het 'oertype' van een huis. Een huis zoals een kind het tekent: een groot vierkant met een forse driehoekige kap. Die basis zie in de verschillende deelbuurtjes en woningen van Sprengenbos terug: compromisloze woningen zonder opsmuk. De arbeiderswoningen zijn eenvoudig: bakstenen huizen met een kap van (meestal) grijze dakpannen. Aanbouwen zijn bescheiden en liggen terug ten opzichte van het huis, dakkapellen zijn klein en de bijgebouwen staan achter op de kavel. De chiquere woningen hebben bijvoorbeeld een erker, een afwijkend metselverband, een mee-ontworpen bloembak of een terugliggende voordeur onder een bijzonder vormgegeven afdakje. Maar ook hier zijn de details nooit uitbundig of zo rijk versierd als bij de woningen in De Parken of de Indische Buurt. De latere uitbreidingen, rijwoningen én flats, voegen zich in de eenvoud van Sprengenbos. Ze vormen een rustige achtergrond voor de ruime en stevig in het groen gezette wegen.

> De stoere en kloeke woningen hebben forse kappen en zijn gebouwd met donkere baksteen. Dit zie je ook terug bij de kleinere woningen maar dan in een bescheidener vorm.

> Bij grote woningen staan de bijgebouwen los als miniversies van het huis. Bij de kleinere woningen zit die miniversie als bijzonder detail vast aan het huis.

> Links: dit rijtje nestelt zich tussen de bomen. Het rijtje blijft een stoer en kloek geheel, omdat de woningen niet ieder voor een eigen kleur of verbijzondering hebben. Rechts: hetzelfde zie je terug in de flats. Het gebouw als geheel voert hier de boventoon, niet de afzonderlijke woningen.

Tip!

- ★ Houd de gebouwen helder en eenvoudig, vermijd onnodige opsmuk.
- ★ Baksteen, baksteen en baksteen! Maak dit palet compleet met oranje of grijze pannen en houten kozijnen.
- ★ Zorg dat de woningen in een rijtje of als helft van een dubbel afzonderlijk niet teveel opvallen.